

Ing. Jaroslava Němcová, MBA
ministřině práce a sociálních věcí

V Praze dne 7. 5. 2018
Č.j.: MPSV-2018/73226-230/1

Vážený pane poslanče,

reaguji na Vaši interpelaci, v níž jste se zaměřil na metodické materiály Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), které pojednávají mj. o právním postavení dospívajících.

Dovolte mi k této Vaší interpelaci, ještě než přistoupím k odpovědím na Vaše jednotlivé otázky, předně uvést k příručce několik obecných informací. Ráda bych zdůraznila, že Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, která v současnosti vzbuzuje asi největší kontroverze, byla MPSV vydána již v listopadu 2016, za mé předchůdkyně, paní ministřině Mgr. Michaely Marksové. Základní principy a teze této příručky představilo MPSV krajským úřadům, které přímo metodicky vede, na metodické poradě již v květnu 2016 a otázce svéprávnosti nezletilých, k níž se vztahují Vaše dotazy, byla věnována pozornost též na metodické poradě na začátku listopadu 2016. Následně, po vydání příručky, byla se zástupci krajských úřadů uspořádána další metodická porada, na které byly řešeny již přímo otázky obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, které se k příručce vztahovaly. V dubnu 2018 MPSV uspořádalo dvě dvoudenní setkání v Praze a v Olomouci, kterých se dohromady zúčastnilo přibližně 350 pracovníků obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a na nichž byly otázky, týkající se příručky i druhého metodického materiálu, tj. metodické informace, jejímž předmětem je přijímání a průběh pobytu dětí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, opět diskutovány. Na 11. května 2018 je pak naplánováno další setkání MPSV se zástupci krajských úřadů. Obsah metodických materiálů MPSV je tak ze strany MPSV s příslušnými úřady stále diskutován.

Rovněž bych ráda zdůraznila, že žádný z metodických materiálů MPSV, které se staly předmětem mediálního zájmu, není materiálem pojednávajícím o tom, jak by rodiče měli vychovávat své děti. To je bohužel opět zkreslený mediální obsah těchto materiálů. Předmětné metodické materiály pojednávají toliko o roli státu v životě dítěte, zastupovaného orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Stát přitom přirozeně bude mít daleko menší možnosti působit na dítě, než mají rodiče tohoto dítěte.

Uvedené ostatně souvisí s tím, na co narážíte hned v několika svých otázkách, a to je otázka výchovy dítěte. Není přitom nepřesné uvést, že výchova dítěte je výsostným působením jeho rodičů, kteří za ni podle Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) nesou primární odpovědnost (k tomu viz čl. 18 odst. 1 Úmluvy). Jinými slovy by se „výchova“ dala vystihnout též jako právo dítěte na autonomii své rodiny, které je zakotveno též v čl. 5 Úmluvy. Rodiče jistě mají právo na své dítě výchovně působit a usilovat o „obtisknutí“ svých představ o tom, jak by jejich dítě mělo žít, do dítěte a jeho jednání.

Je však zřejmé, že toto jejich právo nemůže mít absolutní povahu, nýbrž naopak musí mít stanoveno určité mantinely. Ty jsou přitom dány jednak ochranou absolutních práv dítěte, jako je právo na život, právo nebýt vystaven nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání či právo na svobodu od všech forem násilí, včetně násilí psychického, za jejímž účelem je oprávněn do rodiny dítěte autoritativně vstoupit stát, jednak i rozvíjecími se schopnostmi samotného dítěte. Princip rozvíjecích se schopností je jedním ze základních stavebních kamenů Úmluvy a zjednodušeně by se dal vystihnout jako princip zohledňující, že k dětem nelze přistupovat jako k vnitřně homogenní skupině, jelikož rozdílné potřeby budou mít novorozeně, desetileté dítě a dospívající, a tudíž budou klást i rozdílné nároky na své pečovatele.

Výbor OSN pro práva dítěte, který je příslušný k monitorování a výkladu Úmluvy, tento princip vystihuje následujícím způsobem: *„Článek 5 Úmluvy stanovuje, že smluvní státy budou respektovat zodpovědnosti, práva a povinnosti rodičů, zákonných opatrovníků nebo členů širší rodiny či komunity dle místních zvyklostí v otázce vedení dítěte k uplatňování práv stanovených Úmluvou. V důsledku tak*

dítě má právo na pomoc a vedení, které musí kompenzovat nedostatek znalostí, zkušeností a chápání dítěte. Toto vedení se pak omezuje rozvíjejícími se schopnostmi dítěte, a to dle ustanovení tohoto článku. Čím více toho dítě samo ví, čím více toho zažilo a čím více rozumí, tím více musí rodiče, zákonní opatrovníci nebo další osoby za dítě zákonně zodpovědné přeměňovat pomoc a vedení v poradenství a připomínky a později ve výměnu názoru na základě rovných postavení. K této transformaci nedochází v pevnou chvíli rozvoje dítěte, ale dochází k ní postupně spolu s tím, jak je dítě nabádáno k vyjadřování svých vlastních názorů. Tento požadavek je stimulován článkem 12 Úmluvy, ve kterém je uvedeno, že názorům dítěte musí být přiznána příslušná vážnost vždy, když je dítě schopno formulovat svůj vlastní názor. Jinými slovy, spolu s tím, jak dítě získává schopnosti, získává také čím dál větší úroveň zodpovědnosti za řízení záležitosti, které se jej týkají.“ (k tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 12 (2009) – Právo dítěte být slyšeno, CRC/C/GC/12, odst. 84 a 85).

Není přitom bez zajímavosti, že stejné závěry lze nalézt i přímo v judikatuře Ústavního soudu, který zdůraznil, že „*výchovné působení rodiče na dítě, a to i ve smyslu rozhodnutí soudu o výchově, nikdy nesmí překročit racionální mez a mělo by respektovat rozhodnutí dítěte tak, aby byly naplněny požadavky stanovené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb. (dále jen „Úmluva o právech dítěte“).*“ Ústavní soud proto v mnoha případech, v nichž ze strany dítěte nebylo naplňování rozhodnutí civilního soudu o jeho střídavé výchově nebo o úpravě jeho kontaktu s tím z rodičů, s nímž nesdílelo společnou domácnost, tak dovedl nepřipustnost výkonu těchto soudních rozhodnutí ukládáním pokut tomu z rodičů, s nímž dítě sdílelo společnou domácnost, jelikož uznal, že není v silách tohoto rodiče dítě ke kontaktu s druhým rodičem donutit proti vůli tohoto dítěte.

Uvedené má velmi úzkou vazbu na koncept nejlepšího zájmu, který ve svých otázkách rovněž zmiňujete. Názor dítěte tvoří integrální součást nejlepšího zájmu dítěte a je pravdou, že čím je dítě starší, tím více je obsah jeho nejlepšího zájmu určován právě jeho názorem. Ostatně Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte k právu dítěte na zohlednění jeho nejlepšího zájmu uvádí zcela stejná slova, která jsem citovala výše z Obecného komentáře k právu dítěte být slyšeno. I

v tomto komentáři tak hovoří o tom, že role osob nesoucích právní odpovědnost za dítě v životě dítěte se postupem času mění a míra, s jakou tyto osoby mohou činit rozhodnutí za dítě a jménem dítěte, se zužuje. V případě dospívajících by již mělo platit, že dospívající s těmito osobami jednotlivé věci sdílí na partnerské úrovni (k tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 (2013) k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska (čl. 3 odst. 1), CRC/C/GC/14, odst. 43). V tomto Obecném komentáři Výbor rovněž potvrzuje tu skutečnost, že nejlepší zájem dítěte je především kompilátem základních práv a svobod dítěte, přičemž v této souvislosti poukazuje na to, že „úsudek dospělé osoby ohledně nejlepšího zájmu dítěte nesmí převážet nad povinností respektovat všechna práva dítěte vyplývající z Úmluvy.“ Výbor dále připomíná, že není stanovena hierarchie práv zakotvených v Úmluvě; všechna práva obsažená v Úmluvě jsou v „nejlepším zájmu dítěte“ a žádné právo nelze dítěti odeprít na základě negativního výkladu nejlepšího zájmu dítěte.“ (CRC/C/GC/14, odst. 4).

Je třeba uvést, že tyto základní právní principy přístupu k dětem a dospívajícím jsou promítnuty i do českého vnitrostátního řádu, jak to ostatně potvrzuje i výše citovaná judikatura Ústavního soudu. Dokládá to předně právní úprava postupného nabývání svéprávnosti nezletilými v § 31 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“), a k ní se bezprostředně vztahující zákonná úprava výkonu rodičovské odpovědnosti v části zastupování dítěte v § 892 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého jsou rodiče oprávněni a povinni dítě zastoupit pouze v těch záležitostech, k nimž není právně způsobilé. Stejně tak jsou tyto principy promítnuty i do obecné, uvozující právní úpravy výkonu rodičovské odpovědnosti, jako obecné zásady, a to v § 875 občanského zákoníku, který ve svém prvním odstavci po vzoru čl. 18 odst. 1 Úmluvy zavazuje rodiče k tomu, aby svou rodičovskou odpovědnost vykonávali v souladu se zájmy dítěte, a v druhém odstavci jim poté ukládá povinnost věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost a brát názory dítěte při rozhodování v úvahu. Patřičnou pozorností je přitom třeba rozumět takovou pozornost, která odpovídá rozvíjejícím se schopnostem jejich dítěte.

V poslední řadě pak tyto principy nacházejí své vyjádření přímo v kontextu péče o dítě a jeho výchovy. V souladu s § 880 odst. 1 občanského zákoníku vykonávají

rodiče svou rodičovskou odpovědnost týkající se osoby dítěte způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte, čímž citované ustanovení rovněž jednoznačně uznává princip rozvíjejících se schopností dítěte. Ustanovení § 884 občanského zákoníku, který se přímo dotýká výchovy dítěte, pak stvrzuje výsostně postavení rodičů dítěte při výchově svého dítěte, do značné míry však poukazuje též na to, že rodiče výchovu dítěte naplňují především svým vlastním příkladem, když stanoví, že „*rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině*“. I § 884 občanského zákoníku odráží princip rozvíjejících se schopností dítěte, když v odstavci druhém stanoví, že „*výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte*“. Zde lze opět spatřovat velmi úzké propojení na výše citovanou judikaturu Ústavního soudu k nezbytnosti respektovat racionální mez výchovného působení rodiče na dítě.

Před tím, než se vrátím k roli státu v životě dospívajícího dítěte, mi dovolte poukázat ještě na jeden, podle mého názoru velmi důležitý aspekt celé problematiky, který byl v médiích zcela opomenut. Rodinné vztahy primárně fungují na jiných normách, než jsou normy právní. Asi v žádné jiné oblasti nebude tolik platit klasické právní rčení, že právo je minimem morálky, jako je tomu právě v oblasti rodinného práva. Právní úprava vzájemných povinností rodičů a dětí není v drtivé většině rodin tím hlavním regulátorem jejich vzájemných vztahů. Tyto vztahy totiž fungují na citových vazbách a vzájemném respektu, který má svůj původ jinde než v právní normě. Většina dětí, byť se se svými rodiči může dostávat do vzájemných konfliktů, a to zvlášť v období dospívání, se nakonec dobrovolně autoritě svých rodičů podřizuje, a to nikoli z důvodu pocitu vázanosti nějakou právní povinností. Metodické materiály MPSV na tomto nic nemění.

Pokud jde tedy o Vaše první čtyři otázky, tj. konkrétně o otázky, zda se domnívám, že:

- děti starší 14 let nepotřebují žádnou výchovu a péči;
- děti starší 14 let jsou způsobilé samy rozhodnout o tom, zda ještě potřebují výchovu;

- názor dítěte staršího 14 let, zda ještě potřebuje další výchovu, je automaticky totožný s jeho nejlepším zájmem;
 - rodiče dítěte staršího 14 let jsou automaticky zbaveni povinnosti dítě vychovávat a pečovat o ně, resp. že je směřjí dále vychovávat a pečovat o ně jen s jeho souhlasem;
- pak podle mého názoru z výše uvedeného vyplývá, že klíčem k jejich zodpovězení je především otázka formy, kterou rodiče ve vztahu k dospívajícím mohou naplňovat svou výchovnou roli.

Rozhodně lze souhlasit s tím, že výchovná role rodičů dospívajících, jak ji vystihuje § 884 odst. 1 občanského zákoníku, který uvádí, že „*rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsobu života a chování v rodině*“, trvá. V případech mnoha rodin bude i ve vztahu k dospívajícím přetrvávat i způsob naplňování své výchovné role, který rodiče používali v dřívějším věku dítěte. Nicméně některé formy vynucování rodičovské autority, v případě, že na dospívajícího již reálně nebudou působit, nebudou již požívat právní ochrany. Jinými slovy, pokud rodič svým vlastním působením na dospívajícího nedokáže dospívajícího k určitému jednání, např. ke studiu na střední škole, přinutit, nebude tak moci učinit ani veřejná moc. Jakýkoli jiný závěr by znamenal popření primární odpovědnosti rodičů za výchovu a vývoj svých dětí, jak tato vyplývá jak z výše citovaného čl. 18 odst. 1 Úmluvy, tak i z § 880 odst. 1 a § 884 odst. 1 občanského zákoníku.

Není přitom pravdou, že by za všech okolností, bez ohledu na jednání dospívajícího, trvala výživovací povinnost rodiče, a to až do nabytí zletlosti tímto dospívajícím, jakkoli tato informace v souvislosti s debatou o metodických materiálech MPSV často zaznívá. Metodické materiály MPSV, konkrétně příručka pro kurátory pro děti a mládež, přitom výslovně poukazuje na to, že pokud dospívající po ukončení povinné školní docházky se rozhodne již dále nepřipravovat na budoucí povolání ani nepracovat, pomíjí jeho stav odkázanosti na výživu ze strany svých rodičů a výživovací povinnost jeho rodičů ve vztahu k němu zaniká. Není vyloučeno, že v budoucnu dojde k obnovení této výživovací povinnosti, avšak to by vyžadovalo změnu přístupu dospívajícího. Podobně i v případě, že by dospívající pokračoval ve studiu, avšak rozhodl by se bez vážného

důvodu opustit domácnost svých rodičů, bude muset počítat s tím, že nebude možné dovodit povinnost jeho rodičů mu jeho samostatné bydlení v rámci plnění své výživovací povinnosti hradit, nýbrž bude jeho vlastní odpovědnosti si nezbytné finance na své vlastní bydlení zajistit samostatně. Lze přitom opět předpokládat, že v dtivě většině rodin jsou i tyto ekonomické faktory velmi silným důvodem, proč i dospívající nakonec výchovnou autoritu svých rodičů akceptují, jelikož přirozeně rozumí tomu, že dokud požívají benefity výživy ze strany svých rodičů, musí respektovat též jejich pravidla.

Metodické materiály MPSV cílí na ty případy, kdy vzájemné vztahy v rodině z různých důvodů selhávají, a to v takové míře, že to vyžaduje vstup státu do života dítěte i jeho rodiny. Role státu, reprezentovaného v tomto případě OSPOD, v životě dítěte přitom z povahy věci musí být jiná, než je role rodičů dítěte. Jeho úkolem je „pouze“ zajistit ochranu života, zdraví a příznivého vývoje dítěte před takovým ohrožením, které lze s ohledem na konkrétní okolnosti případu považovat za závažné a současně za pravděpodobné, což s výchovou v pravém slova smyslu ztotožňovat nelze. Stát navíc ve svém přístupu k dítěti musí uplatňovat zcela jiná východiska než rodiče dítěte. Na rodiče dítěte jako na subjekty soukromého práva dopadá zásada, že co není zakázáno, je dovoleno, stát sám jako vykonavatel veřejné moci se však musí důsledně řídit zásadou zákonnosti, tedy respektovat, že co není dovoleno, je zakázáno. Jeho kroky tak musí být vždy podloženy odpovídající právní úpravou (požadavek legality), musí sledovat oprávněný cíl (požadavek legitimacy) a musí být touto oprávněnému cíli přiměřené (požadavek proporcionality).

Metodické materiály MPSV, včetně Vámi uváděné příručky, se tak soustředí na konkretizaci těchto požadavků v kontextu řešení různých nepříznivých sociální dítěte z hlediska poskytování sociálně-právní ochrany dětí. Ráda bych přitom zdůraznila, že je nesprávná interpretace, podle které metodické materiály MPSV, konkrétně právě příručka pro kurátory pro děti a mládež, uvádějí, že OSPOD by se již dětem starším 15 let neměly věnovat. To přitom přímo souvisí s Vaší další otázkou, a to, zda souhlasím s tím, že kurátoři by se neměli věnovat záškoláctví a zneužívání návykových látek dětmi. Takové závěry na žádném místě příručky uvedeny nejsou, naopak, kurátoři mají s touto cílovou skupinou pracovat. Příručka

pouze poukazuje na to, že OSPOD má vstupovat do řešení situace dítěte až v případě, že nepříznivé skutečnosti, kterým je dítě, respektive dospívající vystaven, trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že pro dospívajícího vyúsťují v riziko, které lze považovat za závažné a současně pravděpodobné, což plně odpovídá zákonné definici tzv. ohroženého dítěte v § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dále pak příručka pouze upozorňuje na to, že některé typy intervencí, především donucující intervence v podobě nuceného umístění dospívajícího do ústavu, již u dospívajících nebude možné považovat za přiměřené, a proto není přípustné, aby k nim stát v rámci výkonu veřejné moci přistupoval. V některých otázkách pak příručka poukazuje rovněž na problematickou povahu tohoto typu intervencí z hlediska požadavku zákonnosti a oprávněnosti zásahu, přičemž v tomto ohledu vychází především z existující judikatury Ústavního soudu (např. nálezů Ústavního soudu ze dne 9. 4. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96, či nálezů Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. III. ÚS 916/13).

Ráda bych v této souvislosti zdůraznila, že zažitá praxe poměrně značně rozšířeného umísťování dětí i dospívajících do ústavů, často režimového a uzavřeného typu, nemá dostatečnou oporu ani v samotném vymezení sociální kurately pro děti a mládež v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Ustanovení § 32 citovaného zákona klade důraz na osobní styk kurátora s nezletilým klientem i jeho rodinou, a to především na terénní formu práce v přirozeném prostředí mladistvého klienta. Kurátor má podle zákona totiž řešit problémy dítěte „*v prostředí, kde se dítě zpravidla zdržuje*“. Rozhodně tak není možné, aby OSPOD rezignoval na sociální práci s takzvanou „problémovou“ mládeží a např. vyřadil tyto dospívající z rejstříku ohrožených dětí a jejich spisy by uložil do archivu. Podle zákona je kurátor při práci s touto mládeží naopak povinen volit prostředky působení na děti tak, aby účinně působily na děti podle druhu a povahy poruchy v chování dítěte a jeho sociálního postavení. Z tohoto pojetí striktně vychází samozejmě i příručka.

K Vaším dvěma dalším otázkám, a to, zda MPSV souhlasí s výkladem, že je třeba posuzovat jednání každého dítěte ad hoc, neboť každé dítě je jiné, jakož i zda souhlasím, že metodická příručka a metodická informace zcela potlačují

individuální přístup k dětem a že je zásadní chybou, že jej potlačují, bych ráda uvedla, že oba metodické materiály plně respektují, že každé dítě je jiné a má jiné potřeby. Uznání jedinečnosti každého člověka musí být ostatně základním východiskem sociální práce. V činnosti OSPOD se pak předmětné východisko odráží v základních nástrojích, které tyto orgány využívají při případové práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami, jimiž jsou vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuální plánování intervence, které je zachycováno v průběžně aktualizovaném individuálním plánu ochrany dítěte. Nedomnívám se, že by metodická příručka či metodická informace tyto principy jakkoli porušovaly.

Respekt k jedinečnosti každého člověka nenasužuje podle mého názoru ani závěr, uvedený v metodické informaci k přijímání a průběhu pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, který poukazuje na to, že nejpozději od 15. roku věku se využívání pobytových služeb stává pro dospívajícího dobrovolným a tento tak nemůže být nucen setrvat v některém z pobytových zařízení, ať již na základě smlouvy uzavírané s tímto zařízením jeho rodiči, nebo na základě rodinněprávního opatření soudu. I zde je přitom třeba nutně uplatnit výše citované závěry Ústavního soudu, pokud jde o otázku využívání výchovných prostředků v racionálních mezích a plně v souladu s principem rozvíjejících se schopností dítěte. Dospívající starší 15 let již skutečně není závislý na péči svých rodičů ve smyslu nezbytnosti zajištění fyzického dohledu, jeho volný pohyb pro něj již nepředstavuje bezprostřední ohrožení jeho života či zdraví. Právním řádem je uznán za natolik vyspělého, že již dokáže nést individuální odpovědnost za své jednání, což dokládá mj. právní úprava trestní i přestupkové odpovědnosti, právní úprava pracovněprávní způsobilosti (a k ní se opět nutně vztahující odpovědnosti zaměstnance z pracovněprávních vztahů), či právní úprava řady veřejnoprávních povinností z oblasti ochrany veřejného zdraví, evidence obyvatel apod. Bylo by tak zjevně nepřiměřené dovozovat, že by rodiče mohli své výchovné působení na dospívajícího realizovat takovou formou, která by vyústovala ve zbavení či omezení jeho osobní svobody.

Uvedené souvisí s Vaší další otázkou, a to, zda mohu uvést, o kterou právní normu se opírá hranice „nezletilých dospělých“ na 14 let a o co se opírá, že nejpozději 15. rokem věku má dítě právní způsobilost samo určovat místo svého pobytu a

pohybu. K předmětné otázce mi kromě všeho, co bylo uvedeno výše, dovoluť uvést též následující. Jistě se shodneme v závěru, že § 31, jakož i § 892 odst. 1 občanského zákoníku dokládají to, co bylo opakovaně uvedeno již výše, tj. že nezletilí od narození do nabytí zletilosti nejsou z hlediska své způsobilosti právně jednat jednotnou, homogenní skupinou. Nicméně se nedomnívám, že by bylo možné souhlasit se závěrem, že v otázkách svobody pobytu a pohybu dětí v právním řádu České republiky obecně nejsou stanoveny žádné pevné věkové hranice. Řada právních předpisů včetně samotného občanského zákoníku, věkové hranice v případě „dospívajících“ výslovně uvádí. Tak např. pro plnou pracovněprávní svéprávnost uvádí občanský zákoník dosažení věku právě patnácti let a skončení povinné školní docházky. Součástí pracovní smlouvy podle zákoníku práce musí povinně být také sjednání místa výkonu práce. I k tomu je tedy dospívající již plně svéprávný. V souvislosti s poskytováním zdravotních služeb uvádí občanský zákoník věk 14 let. Od patnácti let pak občanský zákoník přiznává výslovně dospívajícím možnost sepsat závěť. A v celé řadě dalších předpisů se s dosažením věku 15 let pojí přiznání plné nebo dílčí svéprávnosti dospívajícím. Nejznámější je to jistě v případě trestní a přestupkové odpovědnosti. Ale lze uvést celou řadu příkladů – např. odpovědnost za podrobení se povinnému očkování, kde od 15 let rodiče již za toto rovněž neručí. Od 15 let se podobně, jako je tomu v pracovním právu, nabývá plné svéprávnosti u zdravotně postižených, jde-li o invalidní důchod, a stejně tak jsou dospívající plně svéprávní i na úseku zaměstnanosti: sami se mohou registrovat na Úřadu práce a mají-li splněnu podmínku předchozího zaměstnání, mohou pobírat i podporu v nezaměstnanosti či při rekvalifikaci. Vzhledem k hranici legálního pohlavního styku v 15 letech pak i další předpisy sociálního zabezpečení přiznávají svéprávnost i nezletilým rodičům. Od 16 let je nezletilý rodič plně svéprávný ve věcech týkajících se porodného a rodičovského příspěvku. Významná je hranice 15 let např. i v oblasti provozu na pozemních komunikacích atd.

Jde-li o otázku svobody pohybu a určování místa svého pobytu, pak jsem již zmínila, že v rámci pracovní smlouvy, kterou dnes již do 16 let zákonný zástupce nemůže se souhlasem soudu ani zrušit, je i sjednání místa výkonu práce. Lze ale upozornit i na další právní úpravu. Tak např. v rámci trestního řízení proti dospívajícímu lze uložit opatření při dohledu informovat probačního úředníka o

svém pobytu či zaměstnání. Dále lze dospívajícímu výslovně uložit povinnost, aby bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu. Z toho vyplývá, že takovou povinnost dospívající obecně nemá, musí mu být zvláště uložena. Tomu ostatně odpovídá i to, že v rámci trestního řízení s dospívajícím lze dále uložit tzv. výchovné omezení, které spočívá v tom, že dospívající nesmí bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi měnit právě i místo svého pobytu. Lze upozornit i na mezinárodní Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. Ta se týká situací, které Úmluva definuje tak, že bylo „porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán“. Podle čl. 4 se „Úmluvy nepoužije, pokud dítě dosáhlo věku šestnácti let“. I podle mezinárodního práva, které odráží právní poměry ve všech signatářských státech, tak není sporu o tom, že osoby starší 16 let mají hlavní slovo při určení místa svého pobytu. Teprve na všechny tyto skutečnosti pak reaguje náš právní řád mimo jiné také tím, že při ohlašování změny místa trvalého pobytu jedná občan starší 15 let již sám. Zákonný zástupce ho již nezastupuje ani nemůže sám místo trvalého pobytu dítěte staršího patnácti let sám měnit.

V souvislosti s uvedeným je třeba zdůraznit, že při výkladu právního řádu je třeba postupovat vždy plně v souladu se zásadou jeho vnitřní bezrozpornosti. Nelze tak na jedné straně dovozovat, že dospívající starší 15 let již nese individuální odpovědnost za své jednání, jak tomu nasvědčuje přestupková i trestní odpovědnost, pracovněprávní způsobilost splatá rovněž s případnou odpovědností za škodu či nemajetkovou újmu v pracovněprávních vztazích, či uložení řady veřejnoprávních povinností s hrozbou sankčního postihu v případě jejich nesplnění, a na straně druhé dovozovat za jednání dospívajícího též odpovědnost jeho rodičů, případně státu, a tuto propojovat s odpovědností za zajištění fyzického bezpečí dospívajícího.

Určitě přitom máte pravdu v tom, že přístup veřejné moci bude jiný v případě šestnáctiletého dospívajícího, který se chová zodpovědně a je samostatný, a v případě jeho vrstevníka, který má se samostatností potíže a navíc se u něj objevuje rizikové chování (např. Vámi zmiňované užívání návykových látek). Nicméně odlišnost tohoto přístupu bude taková, že v prvním z uvedených případů bude daný dospívající zcela mimo pozornost veřejné moci, kdežto ve druhém

případě mu bude ze strany veřejné moci poskytována sociální pomoc a podpora právě prostřednictvím sociální kurately pro děti a mládež. Předmětná odlišnost se však nemůže promítnout do rozsahu osobní svobody, která bude tomu kterému dospívajícímu přiznána, a stejně tak se nemůže, s ohledem na výše citovanou právní úpravu různých věkových hranic, promítnout ani do rozsahu svéprávnosti toho kterého dospívajícího. Autoritativně zasáhnout do osobní svobody dospívajícího bude možné jediné v těch situacích, které budou svou povahou, závažností a pravděpodobností naplňovat zákonné podmínky pro detenci člověka, ať již ve zdravotnickém zařízení či v zařízení sociální služeb.

K Vaší další otázce, a to, zda-li souhlasím s tím, že existuje veřejný zájem na tom, aby z mladých lidí vyrůstali zodpovědní lidé, a že rodiče a stát jim v tom mají být nápomocni, pak s tímto názorem určitě souhlasím. Jistě je veřejným zájmem, aby z dětí vyrůstali lidé, kteří budou schopni převzít odpovědnost za svůj vlastní život, stejně jako souhlasím s tím, že je přímárně úkolem rodičů a subsidiárně též státu děti na cestě k této odpovědnosti provést. Nedominivám se však, že by metodické materiály tomuto východisku jakkoli *odpořovaly*. Právě naopak, popisují a akcentují intervence, které jsou postaveny právě na posilování individuální odpovědnosti člověka a posilování jeho sociálního začlenění. V příručce je to východisko ukotveno dokonce jako jeden ze základních principů sociální kurately pro děti a mládež.

S ohledem na vše výše uvedené se tak nedominivám, že by metodické materiály MPSV jakkoli měly nutit sociální pracovníky OSPOD, včetně kurátorů pro děti a mládež, k páchání trestné či jiné přestupkové činnosti, jak uvádíte ve své další otázce, v níž se dotazujete, zda souhlasím, že metodické materiály fakticky nutí sociální pracovníky k trestné činnosti podle § 201 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (ohrožování výchovy dítěte). Právní řád je vždy třeba interpretovat v souladu s požadavkem ústavněkonformního výkladu, aplikační přednosti mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament České republiky, a zásadou vnitřní souladnosti a vzájemné bezrozpornosti právního řádu. Lze si tak jen těžko představit, že by mohla být dovozena trestněprávní odpovědnost za situace, kdy by nebyl ani možný civilní výkon rozhodnutí (k tomu viz výše citovanou judikaturu Ústavního soudu). Typicky by zde nutně musely absentovat znaky

trestného činu, ať již v podobě jeho objektivní stránky (jednání, následek a příčinná souvislost mezi nimi), jakož i v podobě subjektivní stránky (zavinění).

Co se týká Vaší poslední otázky, domnívám se, že je nezbytné pokračovat ve vysvětlování těchto materiálů a diskuzi o nich tak, aby ze strany všech relevantních subjektů byly pochopeny tak, jak byly myšleny.

S pozdravem

Vážený pan
Ing. Jan Bauer
poslanec
Parlament České republiky
Praha